

Zpěvu dar všech srdcí vroucích

Bedřich Smetana

Letní škola staré hudby

V době, kdy jsem chodil do školy (1951 – 1959) se zpívalo daleko víc než dnes: vedle samotné hudební výchovy se zpívalo také při pochodu v tělocviku, při výuce jazyků a různých volnočasových aktivitách – při jízdě na hory, u táboráku apod. Později, na průmyslovce sice hudební výuka nebyla, ale každé úterý se školním rozhlasem nacvičovaly budovatelské písně. To naši třídu minulo – měli jsme ten den dílny. Já jsem v té době pilně cvičil na housle, tak jsem se ke zpěvu moc nedostal.

Když jsem v roce 1970 nastoupil do Tesly Rožnov, začlenil jsem se do cimbálové muziky souboru Radhošť. Tam jsem „nasál“ valašský folklór a harmonii, ale mému hlasu to moc neprospělo; zpívalo se pořád silně a já jsem si pokazil hlas. Musel jsem se to potom odnaučovat, abych zpíval přirozeně¹. Vážně jsem se začal zabývat zpěvem až na *Letní škole staré hudby*, vždy na konci školního roku. Společnost pro starou (předklasickou) hudbu založil kolem roku 1983 Miroslav Venhoda, průkopník autentické interpretace staré hudby². Letní škola se konala zpočátku v Kroměříži v budově zdejší konzervatoře, později ve Valticích, v budově Vinařské školy; mladší účastníci byli ubytováni na železničním učilišti, asi 1 km odtud. První školu, ještě za života prof. Venhody jsem zmeškal, ale pak jsem tam jezdil pravidelně. Bral jsem si s sebou – kromě violy nebo violy d'amore – také bicykl, abych mohl jezdit po okolí a plavat v nedalekých rybnících.

Účastníky Letní školy byli vyspělí amatéři a studenti konzervatoře nebo AMU. Bylo tam také hodně účastníků z ciziny. Také profesorský sbor byl mezinárodní. Barokní housle tu učila moje někdejší spolužačka z hudebky Darina Zárubová, paní Sonya Monosoff z USA a paní Mackintosh z Velké Británie. Absolvoval jsem několik lekcí sólové hry a hraní v ansámblu, ale pak jsem se věnoval hlavně zpěvu – jednak zpívání ve sboru, jednak gregoriánskému chorálu.

Sborový zpěv vyučovali 4 sbormistři – zpěváci si mohli mezi nimi vybrat, případně chodit do více sborů současně. Zdaleka nejpoblábnější byl anglický dirigent a zpěvák James Griffit – byl vždy obklopen hejnem chlapců a děvčat. Organizátorům letní školy to dělalo vrásky na čele – ostatní sbormistři neměli dost zpěváků. Nakonec (po několika letech) mistru Griffitovi oznámili, že už ho na příští rok nepozvou.

Shodou okolností jsem se s panem Griffitem setkal na konci kursu ve vinném sklípku. Oslovil mě sám, ačkoli jsem s ním nikdy předtím nemluvil. Byl zklamán a chtěl vědět, co jim vadí. Říkal, že by se to dalo vyřešit. Školu však vedl profesor Příbyl, který byl neústupný. Koupil jsem si od něho 2 CD s jeho zpěvem.

1 Potíže s hlasem měly i naše sólistky. Bylo to spíše hulákání než zpěv.

2 Viz též Jan Matys, Vzpomínky z let 1959 – 2004, na www.technologie-kvalita.cz/honza

Já sám jsem chodil k německému dirigentu *Hellmuthu Frankemu*. U něho jsme studovali hlavně protestantské církevní skladby. Někdy s sebou přivedl z Německa členky svého sboru. Franke uměl trochu česky a měl českou manželku. Při výuce měl svou překladatelku (byla to varhanice)³. V jeho sboru si každý musel sám nastudovat svůj part. Sbor zpíval z listu, po hlasech se nezkoušelo. Při vystoupení (a poslední zkoušce) byli zpěváci jednotlivých hlasů „rozmixováni“ tak, aby vedle sebe stáli nejdříve dva od stejného hlasu⁴.

Gregoriánský chorál je většinou jednohlasý, někdy jsou hlasy vedeny v kvintách. Zpívali jsme podle historické notace – čtverhranné noty v osnově o čtyřech linkách a s přednesovými značkami (*neumy*) nad- a pod osnovou. Ansámbl (lat. *schola*) vede první zpěvák. Výuka byla spojena s výkladem o historii církevní hudby. Zdálo se mi to docela zajímavé. Doma jsem ale v tomto oboru nepokračoval.

Smíšený sbor SUDOP

Sborový zpěv byl důležitou složkou našeho národního obrození. První český zpěvácký spolek *Hlahol* založil sám Bedřich Smetana. V 80. letech XIX. století vznikaly vesměs mužské sbory, k nimž se podle potřeby přibíraly i ženy. Tomu odpovídá i tehdejší repertoár, v němž převažují skladby pro mužský sbor. Ještě v 70. letech XX. století existovaly v Praze tři mužské sbory – *Pěvecké sdružení pražských učitelů (PSPU)*, *Smetana a Typografia*. Dnes přežívá jen zbytek sboru Smetana. Na školách už nejsou muži-učitelé, a z výuky se vytratila hudba. Tento deficit by mohly poněkud napravit chlapecké pěvecké sbory, které nedávno vznikly (např. *Boni Pueri*). Chlapcům se v převážně dívčích sborech zpívat nechce. Musí také zpěv vysadit po dobu mutace hlasu.

Svoji pěveckou kariéru jsem zahájil ve *Smíšeném pěveckém sboru SUDOP*⁵, poté jsem krátce účinkoval s *Pěveckým sborem litoměřických učitelů* (v školním roce 1991/92) a 2 roky předtím v kostelním sboru ve Slušovicích. Po roce 2004, kdy jsem přestal učit, jsem se mohl ke sborovému zpěvu vrátit⁶.

Začal jsem opět zpívat ve sboru SUDOP, který nyní vedla bývalá členka Filharmonického sboru Dagmar Kohoutová. Byla tam výborná parta, ale způsob nácviiku mi nevyhovoval. Ve sboru byli různě pokročilí zpěváci, a tak se zpívalo po hlase a každý úsek skladby se musel mnohonásobně opakovat. Dirigentka chtěla občas nemožné...

Sbor SUDOP měl ve svém repertoáru kromě obligátní Rybovky a vánočních koled hlavně romantickou hudbu; první skladbou, kterou jsem se sborem zpíval, byla píseň *Vyběhla bříza běličká* od Antonína Dvořáka. Rybova *Česká mše vánoční* se dávala vždy na několika místech – na Hlavním nádraží, v Radotíně (v kostele), v modlitebně Československé- husitské církve v Nuslích a jinde. O Velikonocích zpíval sbor v hradní komnatě na *Křivoklátu*.

Když jsem našel v časopise *CANTUS* inzerát, že *Svatojakubský sbor* hledá nové zpěváky, tak jsem neodolal. V časech „nesvobody“ byla Svatojakubská bazilika *mekkou* církevní hudby; smíšený sbor

3 Jednou si zahraniční lektor najal tlumočnicku z jakési agentury. V oboru interpretace hudby byla úplně nemožná; musel zaskočit někdo z publika.

4 V amatérských sborech bývá v každé hlasové skupině obvykle jeden „tahoun“ a ostatní zpívají podle něho řídí. Když tahoun vypadne, je malér. Při promíchaných hlasech se zpěváci z různých hlasů navzájem poslouchají a sbor zní jako celek.

5 Státní ústav dopravního projektování. Bylo to ještě za „totality“, cca v roce 1987.

6 Pracoval jsem v baletu Národního divadla jako vrátný

Cantores pragenses a orchestr pod vedením *Josefa Hercla* tu uváděl hodnotná díla chrámové hudby za velké pozornosti Pražanů. Sbor získal finanční podporu i ze zahraničí. Po odchodu Josefa Hercla převzal taktovku hornista orchestru FOK *Tomáš Čechal*. Nová doba však přinesla nové problémy. Zahraniční zdroje vyschly a nebylo z čeho zaplatit muzikanty a sólisty. Vedení sboru se nepohodlo s místními františkány (jejichž představeným byl *P. Oldřich Prachař*) a sbor si našel nové působiště v chrámu sv. Petra. Novým ředitelem kúru se stal *Jakub Zicha*, dirigent smíšeného sboru VUS⁷.

Svatojakubský sbor

Do Svatojakubského sboru jsem vstoupil koncem roku 2007 a záhy jsem začal na kúru slavné baziliky zpívat. Bylo tam dost místa, abychom se mohli mezi jednotlivými částmi bohoslužby projít či procvičit. Někteří zpěváci si dokonce během mše četli. Dirigent *Jakub Zicha* studoval na konzervatoři violu a dirigování. Nyní je zástupcem dirigenta Pražského filharmonického sboru a Svatojakubský sbor předal *Janu Rejzkovi*. Učí také dirigování na Pražské konzervatoři.

Sbor měl asi 20 členů, ač je kúr stavěn na velký sbor a orchestr. Jsou tu také varhany s bohatými rejstříky, na kterých se pravidelně koná varhanní festival. Varhaníkem byl v té době *Ota Novák*, fenomenální improvizátor, který předtím působil ve Svatovítské katedrále.

Část zpěváků sem přišla ze sboru VUS, ostatní z jiných chrámových sborů a byli tu i profesionální zpěváci a hudebníci. Mám pocit, že jsem mezi ně docela dobře zapadl, jen s jedním starším kolegou jsem si nějak nevpadl do noty; nechtěl vedle mne zpívat, že prý nějak syčím. Jako violista jsem měl výraznější přednes a trochu jsem patrně ze sboru „vyčníval“. Ale dirigent proti mému zpěvu nic neměl. Zval nás na individuální přezkoušení a zdá se, že jsem obstál.

Během cca 5 let, kdy jsem ve sboru zpíval, jsme nacvičili a provedli při bohoslužbách množství skladeb, s varhanami, s orchestrem i *a capella*. Náš tenorista *Honza Němeček* vše nahrával. Mohli jsme si to pak stáhnout z webu. Pro nácvič skladeb tu byl krásný sál s malovaným, klenutým stropem. Zkouška začínala vždy důkladným rozezpíváním. Novou věc zahrál dirigent po částech na klavír (zřejmě ji četl z partitury) a pak jsme to již společně zpívali. Po hlasech se většinou nezkoušelo – leda obtížná místa. Bylo potřebné umět zpívat z listu⁸. *Jakub Zicha* se příliš nevěnoval výslovnosti latinských textů a smyslu skladeb; na provedení skladeb se pozná, že zpěváci textu rozumějí. Je to možno ukázat například na Talichově provedení *Stabat mater* od *Antonína Dvořáka*.

Jednou svěřil *Jakub Zicha* nácvič jedné skladby druhému dirigentu, který jinak zpíval ve sboru tenor. Ten nacvičil tuto skladbu opravdu důsledně a po jejím provedení (na konci bohoslužby) se ozval v kostele aplaus. Škoda, že jsme nemohli takto důkladně nastudovat také ostatní skladby. Ale dirigentu *Zichovi* asi nelze nic vyčítat – byl honěn časem.

Církev pronajala některé prostory baziliky obchodní agentuře, která pořádala slavnostní večírky pro vlivné podnikatele. Na jednom z nich účinkoval i sbor SUDOP. Agentura sídlila v prostorách bývalé hudební školy, ale později začala využívat i zkušebnu sboru, což narušovalo naši práci. Někdy jsme museli hodinu čekat, než se sál uvolní, nebo zkoušet na kúru. Je paradoxní, že přitom chyběly peníze na odměny hudebníkům. Repertoár sboru se musel omezit a do kostela chodilo stále méně lidí..

⁷ Vysokoškolský umělecký soubor, který vychoval řadu významných umělců (*Jiří Kotouč*, *Jiří Tichota* a jiní)

⁸ K tomu jsem měl už jistou průpravu z hudební školy

Pěvecké sdružení pražských učitelů

Do tohoto nejstaršího pěveckého sboru⁹ mě přivedl bývalý učitel fyziky Stanislav Sedláček, který účinkoval v několika pražských sborech; hrával jsem s ním také houslová dua. Ve své mateřské průmyslovce měl ještě kratší pracovní úvazek. Sbor dirigoval „Zlatý Ámos“ Libor Sládek, který kdysi v tomto sboru začínal. Patřil jsem ve svých 65 letech ke třem nejmladším. Věk zpěváků se pohyboval mezi 70 až 80 lety.

Sbor, věren své tradici, zpíval hlavně českou klasiku – Smetanu, Dvořáka a zejména sbory Josefa Bohuslava Foerstra, u jehož hrobu na Olšanech se v den mistrova úmrtí pravidelně zpívalo. Dalším pravidelným aktem bylo uctění památky *Jana Palacha*. U jeho hrobu na pražských Olšanech jsme vyslechli projev z úst historičky a zazpívali státní hymnu. U hrobu stál čestnou stráž starý člen Sokola. Tomu se jednou udělalo nevolno a musela pomoci přítomná lékařka.

Veřejnosti tu mnoho nebývalo. Nedávno se Janu Palachovi dostalo oficiálních poct, a v rodné obci má svůj památník. Kdoví však, jak by se tento člověk, který „hořel pro pravdu“, cítil ve společnosti, kde „pravda a láska“ jsou pro mnohé lidi neslušná slova.

Jinou tradiční akcí Pražských učitelů byl *17.listopad* – doprovod při kladení věnců u Hlávkovy koleje (poblíž Karlova náměstí)¹⁰. Původně tu zpívaly jen mužské sbory, poté převzal štafetu Smíšený sbor Karlovy university. Jednou mě po skončení akce oslovila *čínská televize* a ptali se mne, proč sem chodím zpívat. Nebyla to televize ČLR – byla to stanice, která vysílá pro Číňany na celém světě. Sedmnáctý listopad se ovšem slaví i na jiných místech Prahy – Albertově, na Národní třídě i jinde; tam se zase oslavuje „Samet“ a konec vlády jedné strany¹¹.

Sbor pražských učitelů dlouho hledal místo, kde by mohl cvičit. Nakonec našel svůj domov v aule Průmyslové školy elektrotechnické Na příkopě, kde jsem kdysi studoval a nedávno (2002-03) též učil. Uspořádali jsme tu koncert pro studenty a pozvali je mezi nás - „starce“. Zájemci se nenašli. Když jsem začal v PSPU zpívat, byl sbor ještě v poměrně plném počtu; postupně však zpěváci odpadávali. Jedním z posledních veřejných vystoupení byla účast na přehlídce mužských sborů v sále Bohuslava Martinů na Akademii múzických umění. Tehdy jsem zpíval 2.tenor, abych tuto hlasovou skupinu podpořil. Ve skladbě *Cantate Domino* začíná 2.tenor jako první na vysokém tónu a já jsem si nebyl jistý, zdali to vyzpívám. Raději jsem nenastoupil – a nenastoupili ani ostatní, neboť se na mne spoléhali. Naštěstí jsme se v dalších taktech chytli. Dirigent mi to potom vyčítal – že jsem se ho měl zeptat...

Na posledním koncertě jsme vystoupili společně chlapeckým sborem *Boni Pueri*¹². Zpívali jsme skladbu „Jaro se otvírá“ od Zdeňka Lukáše a píseň „Láska opravdivá“ od Leoše Janáčka.

Někteří z nás účinkovali na různých akcích – například *Rybovka v 15 hodin 23.12. u Karlova mostu*, nebo tatáž skladba v *Českém muzeu hudby* nebo u *Karmelitánů* na Újezdě. Jednou jsem zpíval Rybovu mši během Vánoc sedmkrát.

9 Krátce předtím tento sbor oslavil své 100leté „narozeniny“

10 Studenti tu byli v roce 1939 násilně odvečeni do koncentračních táborů, 8 studentských vůdců bylo popraveno. České vysoké školy byly uzavřeny – mělo to být dočasně.

11 Zda jde o demokracii, toť otázka.

12 .Byli mladí muži kolem 18 let

Při jednom smetanovském výročí se konal v pražském *Hlaholu* koncert, na kterém zazněly méně známé skladby Bedřicha Smetany z dob jeho studia a mládí. Byli jsme požádáni, abychom vypomohli v poslední skladbě – autorově *sboru s průvodem orchestru Česká píseň*. Po koncertě jsem jel tramvají na Smíchov. Byl jsem značně unaven. Když jsem nastoupil do autobusu, který už měl odjet, a koupil si lístek, rozhlédl jsem se po volném místě. Vzadu seděl můj známý a ukazoval mi, že je tam volno. Řidič na mě začal něco hulákat, bylo to trapné. Nakonec to vyřešila jedna paní, která mi uvolnila místo. Inu, *dějou se věci*.

Hvozdnický smíšený sbor

Když jsem se usadil ve Sloupu, doslechl jsem se, že nedaleko ve Hvozdnici existuje na evangelické faře pěvecký sbor. U jeho vzniku stály 3 sudičky – farářka Vendula Glancová, sbormistryně Veronika Kopecká a starostka Hvozdnice Helena Kučerová.

Do sboru jsem začal chodit v roce 2012 a snažil se dohnat asi 3leté zpoždění. V repertoáru sboru převažují církevní skladby a spirituály. S velkým úspěchem se setkalo provedení Rybovy *České mše vánoční* ve Štěchovickém kostele Jana Křtitele za účasti pěvců Národního divadla. Sbor pořádá také novoroční koncert ve Hvozdnici „*Na rybníčku*“ a přehlídku amatérských sborů *Štěchovické zpěvobraní*. Je zván ke koncertování i do nedalekých měst a obcí – Mníšku pod Brdy, Neumětel, Jílového, Líšnice aj.

Přejme Hvozdnickému smíšenému sboru hodně úspěchů!

Ve Sloupu 14.3.2020

Jan Matys